

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-
ВИХОВНОГО АКМЕСЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДИТЯЧОГО
ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ**

В статті розкриваються особливості організації проектування соціально-виховного акмесередовища серед студентів, які працюють у літній період, зокрема планування їх роботи протягом табірної зміни, організації виховних заходів згідно вікового підходу та впровадження нових форм роботи з дітьми у дитячому оздоровчому таборі.

Також у статті акцентується увага на сутності принципів виховної роботи, а саме, принципу гуманізації та демократизації виховного процесу, самоактивності й саморегуляції, комплексної і міждисциплінарної інтегрованості, культуровідповідності, інтеркультурності, гармонізації родинного і суспільного виховання та безперервності і наступності.

Ключові слова: *акмесередовище, дитячий колектив, дитячий оздоровчий табір, вожатий табору, виховні заходи, соціально-виховна робота.*

В статье рассматриваются особенности организации проектирования социально-воспитательной акмесреды среди студентов, которые работают в летний период, в частности планирование их работы на протяжении лагерной смены, организации воспитательных мероприятий в соответствии с возрастным подходом и внедрение новых форм работы с детьми в оздоровительном лагере.

Также в статье акцентируется внимание на сущности принципов воспитательной работы, а именно, принципе гуманизации и демократизации воспитательного процесса, самоактивности и саморегуляции, комплексной и междисциплинарной интеграции, культуросоответствия,

ынтеркультурности, гармонизации семейного и общественного воспитания и непрерывности и последовательности.

***Ключевые слова;** акмесреда, детский коллектив, детский оздоровительный лагерь, вожатый лагеря, воспитательные мероприятия, социально-воспитательная работа.*

The article reveals the special aspects of the design organization of the social-educational acme-environment among the students who work in the summer, in particular, planning their work during the camp session, organizing educational events in accordance with the age-old approach and introducing new forms of work with children in the children's recreation camp.

***Keywords:** acme-environment, children's team, children's recreation camp, counselor, educational activities, socio-educational work.*

Турбота про оздоровлення дітей є одним з основних показників ставлення держави до проблем підростаючого покоління. Так, вперше у вітчизняній освіті Національна доктрина ставить проблему збереження здоров'я дітей. Разом з тим, стан справ у цій сфері викликає занепокоєння. Статистика засвідчує, що упродовж останніх років в Україні, зберігається тенденція щодо погіршення стану здоров'я дітей. Про це свідчить той факт, що кількість дітей, які перебувають на диспансерному обліку в лікувальних закладах збільшилася. Збільшилась також кількість дітей, що мають захворювання нервової системи, органів дихання. Все це зумовлено негативними факторами соціально-економічного, екологічного та психологічного характеру. За останні роки існування незалежної України, значну увагу у дослідженні соціально-педагогічної, виховної роботи в літній період приділяють вітчизняні та зарубіжні науковці. Так форми та методи роботи в літній період, вимоги до соціального педагога-вихователя оздоровчого табору, досліджувала А.Й. Капська; особливості роботи в оздоровчих таборах висвітлено в роботах О.С. Газмана та В.Ф. Матвєєва;

питаннями специфіки ведення документації загонового вожатого, займалися Коваленко; А.І. Конончук; І.М. Пінчук; В.М. Солова; розробці тематичних табірних змін приділяли увагу М.О. Наказний, М.Е. Сисоєва, С.В. Титов; особливості використання ігортек досліджували в роботах Є.І. Коваленко, Т.В. Титкова.

Дитячі оздоровчі заклади заслуговують на увагу та серйозну підтримку з боку держави завдяки їх потенційним можливостям щодо виховання дітей. Виховання в них ґрунтується, з одного боку, на тому моральному зразку, або ідеалі, який втілює вимоги суспільства до дитини, а з іншого боку, має на меті максимальний розвиток індивідуальних особливостей кожної дитини. Саме така особистість гармонійно увіллється в суспільство. Історично сформована система виховання в нашій країні забезпечує розвиток у дітей певного кола здібностей, моральних норм і духовних орієнтирів, які відповідають вимогам конкретного суспільства. І якщо суспільству потрібно формування у дітей нового кола здібностей і потреб, то для цього необхідно створювати нові соціально-виховні проекти, здатні організовувати ефективне функціонування нових форм відтворюючої діяльності. Кожен педагог-вихователь може і зобов'язаний допомогти маленькій дитині пройти цей завжди унікальний і самостійний - шлях морально-етичного і соціального розвитку. Це важко, тому що соціальне виховання - це, насамперед, орієнтація дітей на певні цінності суспільства, самовиховання і відповідальність за свої вчинки, розвиток самостійності у вирішенні складних моральних проблем. Основою виховання є початкова, вроджена потреба дитини в іншій людині. У всьому цьому, так чи інакше, укладено ставлення дорослого до самої дитини, до інших людей і предметів, що оточують його, а, отже, укладена їх оцінка. Виховання дитини має будуватися з урахуванням низки важливих вимог:

- по-перше, дорослі повинні бути емоційні у присутності дитини, ясно і чітко висловлювати свої емоції і ставлення до всього, що може бути об'єктом

його сприйняття. Це дуже необхідно для формування його власної системи оцінок навколишнього;

- по-друге, дорослі повинні бути максимально ласкаві з дитиною, так як це робить стимулюючий вплив на його психічний розвиток, сприяє формуванню впевненості в собі, переживання захищеності;

- по-третє, вимоги дорослих до дитини повинні бути постійними і будуватися з урахуванням реальних його можливостей - це необхідно для формування волі й інших важливих якостей;

- по-четверте, слід давати дитині можливість накопичувати досвід оцінки власних дій навіть, якщо він діє не так, у міру можливості, слід дати йому завершити задумане і допомогти оцінити дію та її результат в цілому, а не зупиняти та гальмувати по ходу справи, так як в цьому випадку він не накопичує достатньо досвіду і самооцінки.

Повноцінне виховання передбачає розвиток у дітей пізнавальної потреби, яка спрямована не тільки на утримання шкільних навчальних предметів, а й на всю навколишню їхню дійсність. Кожна дитина повинна на своєму особистому досвіді переконатися, що навколишній світ можна пізнати, що людина, може відкривати закони, що керують навколишнім світом, передбачати події і перевіряти, чи відбудуться вони насправді, знаходити єдину приховану основу, різноманітних явищ. Ця радість пізнання, радість власної творчості перетворює початкову зацікавленість в допитливість, притаманну дитині, робить її більш стійкою. Допитливість потім конкретизується, зосереджуючись на тій чи іншій сфері діяльності, тобто починає ставитися до того чи іншого навчального предмету (природно-наукового, гуманітарного тощо). Так, ми знаємо, що людина піддається вихованню з самого народження і практично до самої смерті. Але сила цього виховного впливу, природно, змінюється залежно від віку, соціального стану, статусу. Будь-яка система виховання повинна будуватися з урахуванням вікових особливостей, але вона повинна обов'язково орієнтуватися на "завтрашній день" розвитку дітей, на результат того, що ми хочемо отримати.

Педагогічне керівництво виховною роботою має бути спрямованим на розвиток у вихованця свідомості, яка відповідає загальнолюдській моралі, формування та розвиток стійких моральних звичок, виховання волі та позитивних якостей характеру. Основою виховного процесу є система стосунків, яка визначає взаємодію між викладачем, вихователем і вихованцем. Виховання є вплив, дія з боку педагога на вихованця, з метою організації життя дитини, але цю дію слід розуміти не як механічну або словесну, а як глибинну внутрішню роботу вихователя і вихованця, яка спричиняє активність обох сторін. Будуючи стосунки між вихователем і вихованцем на основі поваги, підтримки гідності дитини, зацікавленості його особистістю, ми і намагаємося реалізовувати гуманізацію відносин, гуманізацію та демократизацію виховання в цілому. До найбільш вагомих принципів виховної роботи в відносимо:

- принцип гуманізації та демократизації виховного процесу, який передбачає рівноправність, але різнозобов'язаність учасників педагогічної взаємодії, їх взаємоповагу, що викликає у вихованців позитивну налаштованість, відкритість до сприймання громадянських цінностей: щирості, доброти, справедливості, доброзичливості, співчутливості, милосердя тощо;

- принцип самоактивності й саморегуляції, який сприяє розвитку у вихованця об'єктивних характеристик, формує здатність до самокритичності, до прийняття самостійних рішень, і формує громадянську позицію особистості, почуття відповідальності;

- принцип комплексної і міждисциплінарної інтегрованості передбачає встановлення в соціальному вихованні тісної взаємодії та поєднання навчального та виховного процесів, зусиль сім'ї та акмесередовища;

- принцип культуровідповідності передбачає органічну єдність з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, що забезпечують наступність і спадкоємність поколінь;

- принцип інтеркультурності передбачає інтегрованість національної культури в контексті загальнодержавних, Європейських і світових цінностей, у загальнолюдську культуру;

- принцип гармонізації родинного і суспільного виховання полягає в об'єднанні і координації виховних зусиль усіх суспільних інституцій, організації педагогічного всеобучу батьків;

- принцип безперервності і наступності сприяє підготовці свідомої інтелігенції, оновленню і збагаченню інтелектуального геноциду нації, створенню необхідних умов для розвитку особистості, її мислення, загальної культури, пропагування здорового способу життя [4, с. 29].

Сучасні діти, як їх батьки сьогодні, мають можливість відпочити у різноманітних закладах оздоровлення та відпочинку. Незважаючи на те, що останні змінили свою назву - тепер вони не піонерські, а оздоровчі, - але зміст залишився колишнім - урізноманітнити дозвілля дітей та дорослих, зробити їх життя веселим, цікавим та водночас змістовним, а також дати можливість дитині набратися сил та зміцнити перед наступним напруженим навчальним роком.

Дитячий оздоровчий заклад є позашкільним оздоровчо-виховним закладом, метою діяльності якого є реалізація права кожної дитини на повноцінний відпочинок та оздоровлення, зміцнення здоров'я, задоволення інтересів і духовних запитів відповідно до індивідуальних потреб дітей шкільного віку.

Дитячий оздоровчий заклад може бути сезонним або цілорічної дії, розміщуватись у стаціонарних або орендованих приміщеннях (на базі пансіонатів, будинків відпочинку, санаторіїв - профілакторіїв, спортивних і туристичних установ, навчальних закладів тощо). Терміни оздоровлення та відпочинок дітей визначаються засновниками з урахуванням місцевих природно-кліматичних умов та при узгодженні з відповідними органами виконавчої влади.

Дитячий оздоровчий заклад здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України та власного статуту. Прийняття дітей до дитячого оздоровчого закладу здійснюється на підставі оздоровчої путівки або заяви батьків (опікунів, піклувальників), довідки про стан здоров'я дитини, профілактичні щеплення та епідемічний стан середовища, в якому проживає дитина. З урахуванням вікових особливостей та інтересів дітей створюються загони та групи, наповнюваність яких не повинна перевищувати: для дітей 6-9 років - 25 чол., 10-14 років - 30 чол., старших 14 років - 35 чол. [3, с.29].

Соціально-виховна робота в умовах оздоровчого табору включає в себе розумне поєднання відпочинку, праці, спорту з пізнавальною, естетичною, екологічною, оздоровчою діяльністю. Зміст, форми і методи роботи визначаються статутом закладу з безумовним дотриманням потреб соціалізації дитини, громадянина України, з обов'язковим урахуванням специфіки національних і культурних, історичних традицій, загальнолюдських духовних надбань і цінностей.

Виховна робота має ряд специфічних особливостей у порівнянні з виховним процесом школи:

по-перше, виховний процес у літньому оздоровчому таборі планується і здійснюється з урахуванням того, що діти повністю відірвані від сім'ї, батьківського піклування і захисту. Тому на педагогічний колектив табору покладається завдання забезпечити повноцінне життя дітей;

по-друге, всі види виховної діяльності здійснюються в тимчасових різновікових дитячих колективах з різним соціальним досвідом дітей, умовами життя і виховання, з сільської або міської місцевості, з певним оздоровчим режимом дня;

по-третє, виховна робота будується на принципах добровільної участі дітей в різних справах, у вільному виборі ними занять. Це передбачає створення вихователями варіативних програм діяльності;

по-четверте, короткотривалий період існування табірної колективу вимагає чіткого початку і завершення табірної зміни, обов'язкової оцінки діяльності кожної дитини, надання дітям можливості бачити і розуміти результати своєї праці;

по-п'яте, значні виховні можливості має й сам тимчасовий дитячий колектив табору. У новому оточенні, під час активного спілкування інтенсивніше, повніше розкривається особистість дитини, інколи в таких умовах швидше можна помітити те, що в школі залишається прихованим, тобто, краще вивчити і зрозуміти дитячу психологію.

Соціальне середовище оздоровчого табору, доброзичливе ставлення однолітків і вихователів до кожної дитини сприяє самоствердженню і тим дітям, які іноді в шкільному житті вважались важковиховуваними. Тут значно менше регламентацій, менше людей, що стримують прагнення до самостійності, і більше умов, які стимулюють творчий розвиток, ініціативу, кмітливість, активність дитини;

шосте, у виховному процесі літнього оздоровчого табору беруть участь як професійні педагоги, так і представники інтелігенції, студенти, які будують свої стосунки з дітьми часто на основі педагогічної інтуїції та власного досвіду;

сьоме, виховний процес в дитячому оздоровчому таборі здійснюється в сприятливих умовах природного середовища і соціального оточення. Все, що розкинулось навколо, може стати зоною дитячої турботи, загонової дії. Табір і його околиці - нове, незнайоме для дитини оточення. Воно, звісно, приваблює дитину, і треба їй допомогти проникнути в нього. Що тут було раніше - багато віків тому назад, під час минулої війни? Елементи народної культури, звичаї, розвиток життя протягом століть - дітям на все це треба відкрити очі.

В той же час необхідно постійно дбати про безпеку життя дитини у природному і соціальному середовищі;

восьме, виховна робота з дітьми повинна забезпечити дотримання ними режиму дня, порядку і чистоти спальних приміщень, чистоти білизни, виконання дітьми санітарно-гігієнічних вимог. Особливо уважно треба організувати виховну роботу по збереженню стану здоров'я дітей, профілактиці захворювань, створення порядку та затишку в спальних приміщеннях, ігрових кімнатах, кінозалах, місцях відпочинку. Значне місце у виховній роботі з дітьми відводиться культурі харчування;

дев'яте, особливістю виховної роботи в дитячому оздоровчому таборі є оздоровлення дітей з використанням рік, озер, моря, лісу, транспортних екскурсій. Саме тут повинна бути чітка виховна робота по самозбереженню життя дітей і вихователів, попередженню й врахуванню педагогічним колективом табору зазначених нами особливостей виховної роботи в літньому оздоровчому таборі є передумовою для створення у таборі життєрадісної атмосфери і забезпечення повноцінного відпочинку і розвитку дітей.

Велика літня перерва у школярів - це період зміцнення їхнього здоров'я, пізнання цікавого, нових знайомств та пригод; це пора морального загартування, духовного збагачення, пора яскравих вражень, творчості, активного пізнання світу та себе в ньому.

Для оперативного вирішення поточних питань, організації оздоровчої та виховної роботи на загальних зборах дітей і працівників може бути обраний орган самоврядування, який працюватиме у взаємодії із засновниками, адміністрацією закладу, батьками.

Відповідно до законодавства в оздоровчому закладі можуть діяти осередки дитячих і молодіжних організацій [5].

В дитячих таборах дуже часто працюють студенти, які навчаються на стаціонарному відділенні. На посаду вожатого приймається особа, яка на момент працевлаштування досягла 18 років та має педагогічну освіту або проходить навчання в педагогічному закладі на старших курсах. Вимоги, що висуваються до них залежать від специфіки або типу того чи іншого табору.

Проте є деякі загальні правила. Працівники табору повинні бути здатними до: роботи з дітьми - зацікавити та розважити їх. Це визначається їх кваліфікацією у певній галузі;

вміння налагоджувати дружні стосунки з іншими. Цю вимогу можна пояснити надзвичайною увагою, що приділяється так званому «дусі» табору. Цей «дух» створює імідж табору та робить його неповторним та конкурентоспроможним;

- керівництва й нагляду за дітьми.

Поряд з загальними правилами існують й певні специфічні вимоги:

- вміння спроектувати всю соціально-виховну роботу на весь час роботи у таборі;

- спроможність вивчати, що подобається, а що - ні, кожній окремій дитині з якою працюють;
- здатність до розкриття конфлікту в певній групі дітей та прийняття на себе відповідальності за його можливе вирішення;
- здатність до налагодження й розвитку взаємодії між колективом вихователів та колективом дітей;
- спроможність забезпечити роботу групи таким чином аби вона сприяла індивідуальному розвитку кожної дитини;
- спроможність забезпечити обговорення й вирішення особистих та групових проблем;
- здатність керувати групою дітей, що живе в одній кімнаті та окремими дітьми у всіх випадках [6].

Вожатий або вихователь у своїй роботі керуються перспективним планом роботи, планом роботи на зміну. Разом з дітьми проводять збори, екскурсії походи, загонові конкурси, залучають дітей до спортивних секцій, гуртків.

Працюючи в таборі вожатий та вихователь, повинен знати як проводити виховну роботу в загоні; як складати плани роботи, графіки чергувань;

правила з охорони праці, техніки безпеки та правила внутрішнього розпорядку.

Центральною ланкою організації виховного процесу є чітке проектування роботи, засноване на завданнях, що ставляться перед педагогічним колективом в залежності від контингенту дітей, які знаходяться на оздоровленні [4, с. 31].

Проектування виховної роботи у таборі вимагає певної послідовності, системності та планомірності. Починаючи проектування, вожатий і вихователь вивчають державні документи з питань соціального виховання підростаючих поколінь, ознайомлюються з інструктивними - матеріалами відповідних організацій, з публікаціями в педагогічній пресі про організацію літнього відпочинку дітей і молоді. Велике значення має врахування визначних дат і свят, що припадають на цей період, подій, що відбуватимуться в країні і за кордоном, календаря літніх пам'ятних дат, традицій табору, місцевих умов і можливостей, вікових та індивідуальних особливостей дітей і підлітків.

Проектування соціально-виховної роботи буде ефективним, якщо вожатий дотримуватиметься певних методичних вимог:

- забезпечувати на практиці єдність мети і завдань, змісту, форм соціально-виховної роботи;
- враховувати своєрідність роботи загонів;
- підтримувати ініціативу вихованців.

У кожному таборі складаються перспективний план на літо, календарні плани роботи табору і загону на зміну, план - сітка загонових справ, плани роботи гуртків, клубів за інтересами, робочі плани загонових вожатих (вихователів), методиста, заступника начальника табору з питань виховної роботи, конкретні плани підготовки та проведення різноманітних справ у таборі.

У період проектування слід враховувати, що особливої уваги і піклування потребують найменші школярі. Тому до плану роботи необхідно

внести ігри, конкурси, змагання для молодших дітей. Рада загону розглядає пропозиції дітей, вожатого, вихователя і найцікавіші з них включає до проекту календарного плану. До нього вносяться і загальнотабірні заходи.

Кількість запланованих справ має бути реальною, тобто посильною для виконання [1].

Вирішення виховних завдань у дитячих колективах обов'язково має спиратися на знання вікових властивостей дітей. Для того, щоб виділити будь-яке виховне завдання навіть найпростіше, недостатньо враховувати лише індивідуальні особливості дитини. Не менш важливим є знання й врахування своєрідності його можливих вікових характеристик, правильних науково обґрунтованих уявлень про стан формування особистості дитини, протиріччя розвитку особистості, зумовлені віковими змінами й акселерацією.

Щоб досягти успіху в своїй діяльності вихователь (вожатий) повинен стати для вихованців не тільки керівником та організатором, але й порадником, старшим другом, товаришем до якого б всі прислухалися. Саме він повинен вміти правильно підбирати ігри, адекватно реагувати на пустощі дітей, передбачати конфліктні ситуації та вирішувати суперечки, надавати дітям свободу в межах норми. Для цього вихователю необхідно знати свої обов'язки та права, прагнути виконувати ці обов'язки, з повагою ставитися до дітей [2].

Таким чином, вихователь (вожатий) повинен пам'ятати, що готових рецептів для вирішення педагогічних ситуацій не існує. Але є певні закономірності, знання яких допоможе знайти вірне рішення ситуації, що склалася. Тут на допомогу вихователю мають прийти знання з психології, педагогіки, анатомії та фізіології та ін.

Знання вікових особливостей дітей та підлітків, характеристик фізичного розвитку, особливостей їх поведінки в певному віці допоможе в процесі виховної діяльності.

З огляду на все зазначене організація цілеспрямованого

соціалізуючого впливу амесередовища на особистість дитини в умовах дитячого оздоровчого табору потребує від вожатого (вихователя) вибору та застосування оптимальних педагогічних, соціально-педагогічних, психологічних методів та форм роботи.

Використані джерела:

1. Базна В. формування конструктивних взаємин у школярів / В.Базна // Психолог. – 2008. - № 13-14. – С. 35.
2. Гончарова Т.В. Оздоровчий заклад – центр виховної роботи з дітьми влітку / Т.В. Гончарова, Н.Я. Олійник, А.П. Тараканова // Позакласний час. - 2006. - № 9-10. – С. 29.
3. Игра в тренинге. Возможности игрового взаимодействия / [под. ред. Е.А. Левановой]. – Питер: «Практикум», 2006. – 208 с.
4. Капська А.Й. Соціальна робота: [навч. посіб] / А.Й. Капська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 246 с.
5. Матвеев В.Ф. 99 советов на одно лето / В.Ф. Матвеев, Л.Г. Матвеева. – М.: «Молодая гвардия», 1966. – 128 с.
6. Сизоненко И. Весёлая галактика: Программа детского оздоровительного лагеря дневного пребывания / И. Сизоненко // ПедСовет. – 2007. - № 3.– С.6.

Platonova O.H.

**ORGANIZATIONAL BASES FOR DESIGNING OF SOCIAL-
EDUCATIONAL ACME-ENVIRONMENT IN CHILDREN'S
RECREATION CAMP**

Child's health establishments deserve attention and serious support from the side of the state due to their potential possibilities in relation to education of children. Education in them is founded, from one side, on a that moral standard, or ideal which incarnates the requirements of society to the child, and from other side, has for an object maximal development of individual features of every child, exactly such personality harmoniously will enter in society.

Pedagogical guidance an educate work must be directed on development for the pupil of consciousness which answers a common to all mankind moral, forming and development of proof moral habits, education of will and positive qualities of character. Basis of an educate process is the system of relations, which determines co-operation between a teacher, educator and pupil.

Child's health establishment is out-of-school health-improvement-educate by establishment, the purpose of activity of which is realization of right for every child on valuable rest and making healthy, strengthening of health, satisfaction of interests and spiritual queries, in accordance with the individual necessities of children of school age.

Child's health establishment can be seasonal or whole-year action, to take place in stationary or leased apartments (on the base of resort hotels, rest-homes, educational establishments,, sanatoriums - preventive clinics, sporting and tourist establishments and others like that). The terms of making healthy and rest of children are determined founders taking into account local natural terms.

A social educate work in a camp includes for itself clever combination of rest, labor, sport, with cognitive, aesthetically beautiful, ecological, health activity. The table of contents, forms and methods of work, is determined regulation of establishment with the absolute observance of necessities of socialization of child, citizen of Ukraine, with the obligatory account of specific of national and cultural, historical traditions, common to all mankind spiritual acquisitions and values.

Keywords: socio-educational work, acme-environment, children's recreation camp, children's team, counselor, educational activities.